

Маріанна СТЕГНЕЙ

доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки та фінансів
Мукачівського державного університету
ORCID ID: 0000-0002-4688-6447

Олеся ПОПОВИЧ

асистент кафедри менеджменту, управління економічними процесами та туризму,
Мукачівського державного університету
ORCID ID: 0000-0001-7563-8277

Віктор НЕЙМЕТ

Здобувач PhD спеціальності «Економіка», Мукачівського державного університету
ORCID ID: 0009-0001-9824-0920

**ІНКЛЮЗИВНЕ ЗРОСТАННЯ АГРОПІДПРИЄМНИЦТВА У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО
РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД**

Стегней М., Попович О., Неймет В. Інклюзивне зростання агропідприємництва у контексті сталого розвитку територіальних громад. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. Том 7. № 2. С. 433 – 439.

Анотація

У сучасних умовах вирішення завдання гармонізації розвитку суспільства, природи та економіки набуває ознак першочерговості, і для цього необхідно сформулювати нову філософію, яка поєднує концепції сталого розвитку з практичними механізмами, що залучають всі верстви суспільства. Ця філософія відома як «інклюзивне зростання» і стає основою для стратегії подальшого розвитку як на глобальному та національному, так і на рівнях територіальних громад та різних сфер підприємництва, однією з яких є агропідприємство. Метою даного дослідження є визначення можливостей інклюзивного зростання підприємництва в контексті сталого розвитку територіальних громад. Досліджено можливості інклюзивного зростання агропідприємництва в контексті сталого розвитку територіальних громад. Узагальнено поняття та завдання підприємництва. Охарактеризовано ознаки інклюзивного зростання агропідприємництва (соціальна відповідальність, стале економічне зростання, екологічна збалансованість, забезпечення продовольчої безпеки, глобальна стабільність). Проаналізовано динаміку та структуру збуту агропродовольчої продукції в Україні. Охарактеризовано негативний вплив COVID-19 та неспровокованого вторгнення Росії в Україну. Обґрунтовано взаємозв'язок агропідприємництва і розвитку територіальних громад. Інклюзивне зростання агропідприємництва полягає в тому, щоб впроваджувати різноманітні заходи та політики, що сприяють залученню всіх верств суспільства у цей процес. Це означає створення рівних можливостей та умов для участі в аграрному секторі, зокрема для жінок, молоді, людей з обмеженими можливостями та малозабезпечених верств населення. Забезпечення сталого розвитку агропідприємництва пов'язано з балансуванням економічних, соціальних та екологічних аспектів діяльності сільськогосподарських підприємств. Важливо розвивати економіку, покращувати рівень життя місцевого населення, забезпечувати стабільність та збереження природних ресурсів. Інклюзивне зростання та найбільш оптимальне і гармонійне використання ресурсів територіальних громад у контексті сталого розвитку становить важливу наукову та практичну цінність, особливо зважаючи на потреби стратегічної мобілізації та відновлення України у повоєнний період.

Ключові слова: агропідприємство, інклюзивне зростання, сталий розвиток, територіальні громади.

Marianna STEHNEI

Doctor of Economics, Professor, Mukachevo State University

Olesia POPOVYCH

Assistant of the Department, Mukachevo State University

Viktor NEIMET

Candidate of PhD in «Economics», Mukachevo State University

**INCLUSIVE GROWTH OF AGRIBUSINESS IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE
DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES**

Stehnei M., Popovych O., Neimet V. Inclusive growth of agribusiness in the context of sustainable development of territorial communities. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2022. Volume 7. № 2, pp. 433 – 439.

Abstract

In modern conditions, harmonizing the development of society, nature, and the economy is becoming a priority. For this, it is necessary to form a new philosophy that combines sustainable development with practical mechanisms involving all layers of society. This philosophy is known as "inclusive growth" and becomes the basis for the strategy of further development both at the global and national level, as well as at the levels of territorial communities and various spheres of entrepreneurship, including agribusiness. The method of this study is to determine the possibilities of inclusive growth of entrepreneurship in the context of sustainable development of territorial communities. The chances of inclusive agribusiness growth in the context of sustainable development of territorial communities are studied. Concepts and tasks of entrepreneurship are summarized. The signs of inclusive growth of agribusiness (in particular, social responsibility, sustainable economic growth, ecological balance, food security, and global stability) are characterized. The dynamics and structure of sales of agro-food products in Ukraine are analyzed. The negative impact of COVID-19 and Russia's unprovoked invasion of Ukraine is characterized. The relationship between agribusiness and the development of territorial communities is substantiated. The inclusive growth of agribusiness comes from implementing various measures and policies that promote the involvement of all sectors of society in this process. This means creating equal opportunities and conditions for participation in the agricultural industry for women, youth, people with disabilities, and low-income groups. Ensuring the sustainable development of agribusiness is related to balancing economic, social, and environmental aspects of the activity of agricultural enterprises. It is essential to develop the economy, improve the standard of living of the local population, and ensure the stability and preservation of natural resources. Inclusive growth and the most optimal and harmonious use of the resources of territorial communities in the context of sustainable development provide essential scientific and practical value, especially considering the need for strategic mobilization and reconstruction of Ukraine during the war period.

Keywords: *agribusiness, inclusive growth, sustainable development, territorial communities.*

JEL classification: Q01; Q13

Вступ

Глобальні процеси розвиваються настільки швидко та інтенсивно, що можна спостерігати настання нової епохи. Ця епоха відрізняється від попередніх значними змінами у світовій економіці, відбувається зміна центрів впливу та важливих рішень. Також спостерігається поява нових принципів та інструментів управління державою та територіальними громадами.

У сучасних умовах вирішення завдання гармонізації розвитку суспільства, природи та економіки набуває ознак першочерговості, і для цього необхідно сформулювати нову філософію, яка поєднує концепції сталого розвитку з практичними механізмами, що залучають всі верстви суспільства. Ця філософія відома як «інклюзивне зростання» і стає основою для стратегії подальшого розвитку як на глобальному та національному, так і на рівнях територіальних громад та різних сфер підприємництва, однією з яких є агропідприємництво.

Питаннями розвитку агропідприємництва займалися ряд вчених, серед яких: Ю. Данько, В. Лагодієнко, М. Лендел, П. Саблук та інші. Сталий та інклюзивний розвиток досліджуються в працях вітчизняних науковців: І. Бистрякова, С. Дідух, В. Голяна, Л. Левковської, І. Іртищевої, І. Крамаренко, Д. Лелюк, Г. Рибак та інших.

Проте, визнаючи швидкість та інтенсивність процесів глобалізації, важливим постає завдання дослідження особливостей інклюзивного зростання підприємництва в контексті сталого розвитку територіальних громад.

Визначення мети та цілей дослідження

Метою даного дослідження є визначення можливостей інклюзивного зростання підприємництва в контексті сталого розвитку територіальних громад.

Виклад основного матеріалу

Під підприємництвом розуміють процес створення, розвитку та управління бізнесом з метою отримання прибутку. Підприємництво є основою економічного зростання та розвитку суспільства. Воно включає в себе створення нових ідей, інноваційних продуктів і послуг, організацію виробництва, управління ресурсами та ризиками. Підприємництво має на меті використання можливостей і ресурсів для забезпечення приросту економічної вартості. Воно сприяє створенню нових робочих місць, підвищенню ефективності виробництва та залученню інвестицій. Підприємництво також сприяє стимулюванню інновацій, конкуренції та розвитку ринкових відносин.

Ознаками інклюзивного розвитку агропідприємництва є соціальна відповідальність, стале економічне зростання, екологічна збалансованість, забезпечення продовольчої безпеки, глобальна стабільність (рис. 1).

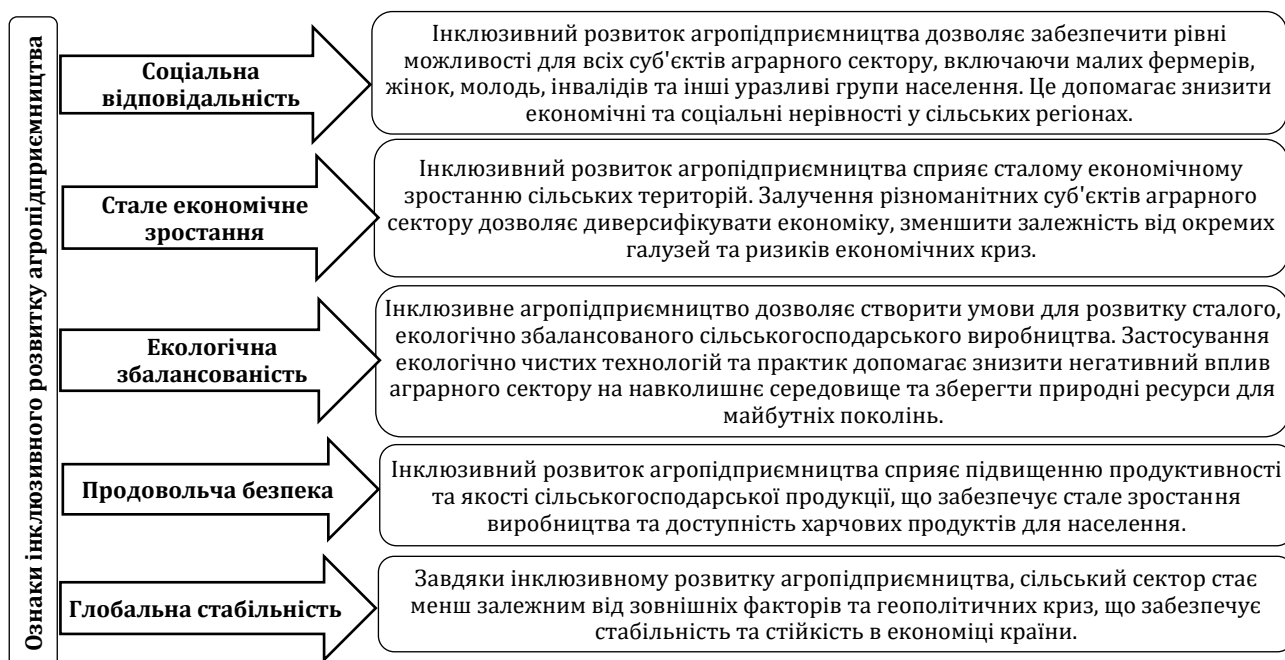

Рис. 1. Ознаки інклюзивного розвитку агропідприємництва

Джерело: сформульовано авторами.

Інклюзивний розвиток агропідприємництва базується на залученості громадських інтересів, врахуванні думки та потреб місцевих громад у процесі прийняття рішень щодо розвитку сільськогосподарського сектору та агробізнесу. Інклюзивне зростання агропідприємництва сприяє підвищенню життєвого рівня селян, створенню робочих місць, забезпечує стале економічне та соціальне зростання територіальних одиниць, а також покращення екологічної ситуації у сільських районах. Це сприяє підтримці рівноваги між економічними, соціальними та екологічними аспектами розвитку сільських територій. Враховуючи ці фактори, інклюзивний розвиток агропідприємництва стає одним із ключових напрямів розвитку сільських територій, спрямованим на досягнення сталого та взаємовигідного розвитку всіх суб'єктів аграрного сектору та забезпечення їхньої інтеграції у суспільне життя.

Як зазначають науковці, «інклюзивний розвиток – це ідея, що економічне процвітання повинно приносити користь усьому населенню, і він пов'язаний з темпами

та характером економічного зростання, перш за все зі швидкістю зростання, а також з тим, як це зростання розподіляється по всій країні. Для того щоб зростання вважалося інклюзивним, воно повинно мати певні характеристики: 1) бути швидким і приводити до істотного скорочення бідності; 2) бути широким і охоплювати всі сектори економіки; 3) включати більшу частку робочої сили країни» [1].

Слід погодитися із думкою Рибак Г.І. та Лелюк Д.А., що для України характерним є тільки перший етап інклюзивного розвитку, який відповідає євроінтеграційним орієнтирам [2].

Варто зазначити, що інклюзивне зростання можна розглядати важливим інструментом переходу національної економіки, в цілому, та сфери агропідприємництва, зокрема, до моделі сталого розвитку. Даний шлях в Україні обрано у якості стратегічного пріоритету із затвердженням на державному рівні Цілей сталого розвитку до 2030 року. Зокрема, у вересні 2015 року в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН зі сталого розвитку та прийняття Порядку денного розвитку після 2015 року, на якому було затверджено нові орієнтири розвитку. Підсумковим документом Саміту «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» було затверджено 17 Цілей Сталого Розвитку та 169 завдань. Україна, як і інші члени ООН, приєдналася до даної ініціативи, визначивши перелік цільових орієнтирів, що необхідно досягнути в рамках цілей на період до 2030 року [3].

Агропідприємництво та АПК (агропромисловий комплекс) мають тісний взаємозв'язок і взаємодіють між собою. АПК являє собою систему, яка включає в себе всі галузі аграрного сектору економіки, такі як сільське господарство, рибальство, лісове господарство, агропромисловий комплекс, обробку сільськогосподарської продукції, торгівлю аграрною продукцією тощо. АПК забезпечує виробництво сільськогосподарської продукції та її переробку, а також є важливим джерелом забезпечення продовольчої безпеки країни.

З іншого боку, агропідприємництво – це діяльність підприємців або підприємницьких структур у сфері аграрного виробництва. Це можуть бути сільськогосподарські підприємства різних форм власності – від приватних фермерських господарств до агропромислових холдингів. Агропідприємництво охоплює усі етапи сільськогосподарського виробництва – від земельної підготовки та обробки до збирання та збуту сільськогосподарської продукції.

Таким чином, агропідприємництво є складовою частиною АПК і є основним суб'єктом виробництва сільськогосподарської продукції. Успішність агропідприємств впливає на стан та розвиток АПК в цілому, тому ефективне агропідприємництво є ключовим чинником розвитку сільськогосподарської галузі та забезпечення продовольчої безпеки країни.

Важливість агропродовольчого виробництва для економіки України та її територіальних громад доводить аналіз динаміки збуту агропродовольчої продукції представлений на рис. 2.

Таким чином, згідно з даними Державної служби статистики України за 2019-2021 рр. відстежувалося зменшення розмірів збуту агропродовольчої продукції в Україні. Зокрема, скоротився на 10,57% (-55971 млн грн) збут продукції рослинництва. Також відбулося зменшення розмірів збуту продукції тваринництва на 2,26% (-3202 млн грн).

Структура збуту агропродовольчої продукції в Україні представлена на рис. 3.

Таким чином, згідно з даними Державної служби статистики України за 2019-2021 роки найбільша частка збуту агропродовольчої продукції відповідає рослинництву і становить 78,85% за 2019 рік, 79,11% за 2020 рік та 77,33% за 2021 рік. Агропродовольча сфера України постраждала від спалаху пандемії COVID-19. За другий квартал 2020 року ВВП України скоротився на 11,4% порівняно з попереднім роком, а за перше півріччя відбулося зменшення ВВП на 6,5% у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року. Завдяки адаптивним заходам, вдалося стримати спад економічних показників, зокрема повномасштабний карантин обмежився періодом з середини березня до початку травня 2020 р., а надалі з дотриманням вимог дистанціювання було

дозволено повернутися до багатьох послуг (крім пасажирського транспорту). Внутрішній попит вдалося зберегти за рахунок контролю рівня реальної заробітної плати і продовженням надходжень грошових переказів [5].

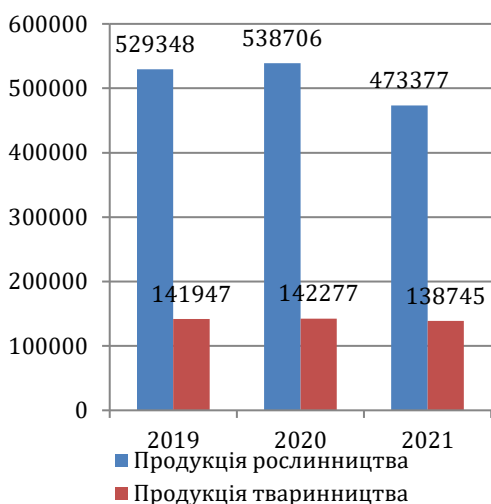

Рис. 2. Динаміка збуту агропродовольчої продукції в Україні (млн грн)

Джерело: сформовано авторами на основі [4].

рівень життя, забезпечують доступ до продуктів харчування та інфраструктури (наприклад, доріг та комунікацій). Вони також можуть підтримувати та спонсорувати соціальні проекти в громаді, сприяючи розвитку освіти, культури та спорту. Збалансоване та стале агропідприємництво сприяє збереженню навколишнього середовища, раціональному використанню земельних ресурсів, зменшенню ерозії ґрунту, захисту біорізноманіття та збереженню водних ресурсів.

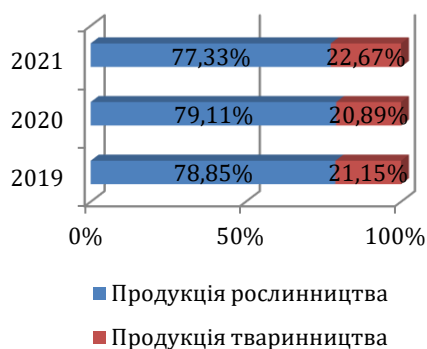

Рис. 3. Структура збуту агропродовольчої продукції в Україні (%)

Джерело: сформовано авторами на основі [4].

широких повноважень щодо просторового планування, управління екологічною сталістю та місцевими фінансами на підвладних територіях. Тому виявлення інклюзивних можливостей для економічного зростання та найбільш оптимального і гармонійного використання ресурсів територіальних громад у контексті сталого розвитку становить важливу наукову та практичну цінність, особливо зважаючи на потреби стратегічної мобілізації та відновлення України у повоєнний період.

Порівняльний аналіз ефективності реалізації реформи децентралізації у розрізі регіонів України показав, що наразі відсутні стійкі зв'язки між організаційними, бюджетними та соціально-економічними результатами реформи у регіонах. Вказані процеси

Найбільших втрат економіка України та її АПК зазнали від несеровокованого вторгнення росії в Україну. Окрім величезних людських втрат і руйнувань, неспровоковане вторгнення Росії в Україну – «житницю Європи» – спричинило проблеми з енергопостачанням і постачанням продовольства, посиливши вразливість існуючих продовольчих систем, і без того ослаблених під впливом зміни клімату та пандемії COVID-19.

Агропідприємництво як діяльність сільськогосподарських підприємств і фермерських господарств має значний вплив на економічний, соціальний та екологічний розвиток громад. Агропідприємства створюють робочі місця, що допомагає знизити безробіття та міграцію молоді з сільських районів. Високий рівень аграрної продукції сприяє збільшенню обсягів експорту, залученню інвестицій та зростанню ВВП в регіоні. Агропідприємства забезпечують доступ до робочих місць та доходів для місцевих жителів, покращують рівень життя, забезпечують доступ до продуктів харчування та інфраструктури (наприклад, доріг та комунікацій). Вони також можуть підтримувати та спонсорувати соціальні проекти в громаді, сприяючи розвитку освіти, культури та спорту. Збалансоване та стале агропідприємництво сприяє збереженню навколишнього середовища, раціональному використанню земельних ресурсів, зменшенню ерозії ґрунту, захисту біорізноманіття та збереженню водних ресурсів. Агропідприємства сприяють розвитку і покращенню інфраструктури у сільських громадах, так як їх діяльність потребує забезпечення зручних доріг, електроенергії, водопостачання та інших послуг. Крім того, агропідприємства часто взаємодіють з громадами, сприяючи зміцненню соціокультурних зв'язків. Вони можуть стимулювати розвиток сільського туризму, традиційних ремесел та культурних заходів [6-9].

Реформа децентралізації, що розпочалася у 2014 році, створила умови для перетворення територіальних громад із об'єктів на суб'єктів управління, своєрідних лідерів змін, що несуть відповідальність за місцеве економічне зростання і людський розвиток шляхом делегування їм

залишаються незбалансованими внаслідок повільного впровадження реформи в окремих регіонах, наявності нерозв'язаних суперечностей, дублювання окремих функцій управління та відсутності достатнього рівня довіри громадян до органів влади [10].

На сучасному етапі на місцеві громади покладено ряд важливих завдань, що покликані вирішити найбільш гострі проблеми соціального, економічного та екологічного стану країни на найнижчому рівні з використанням місцевого потенціалу та можливостей, що надає самоорганізація. До таких проблем, можна віднести насамперед: неефективне використання природного потенціалу територій, недостатній рівень розвитку інфраструктури, незадовільне поводження з побутовими відходами, бідність населення, безробіття, низьку якість медичного забезпечення, обмеженість розвитку бізнес-ініціатив тощо. Зазначені проблеми потребують інтегрованого підходу до місцевого розвитку та оптимізації процесів стратегічного планування сталого розвитку та конкурентоспроможності на рівні адміністративно-територіальних одиниць.

Партнерський підхід між державними органами, громадськими організаціями, приватним сектором та самими агропідприємствами є ключовим для реалізації інклюзивного зростання. Лише шляхом спільної дії можливо створити сприятливий інвестиційний клімат, підтримати сільські громади та сприяти їх сталому розвитку. Розвиток агропідприємництва є складною задачею, яка вимагає уваги до малого та середнього бізнесу, підтримки стартапів та інноваційних рішень. Важливо створювати сприятливі умови для розвитку підприємництва, надавати фінансову та консультативну підтримку для новаторських проектів у сфері сільського господарства.

Крамаренко І.С. зазначає, що «сучасний розвиток підприємств агропродовольчої сфери України визначається рівнем інвестиційно-фінансової привабливості. Чим краще та ефективніше працює агропереробне підприємство, тим воно привабливіше для капіталовкладень. З кожним днем кількість чинників, що характеризують інвестиційно-фінансову привабливість підприємства, збільшується, і потенційний інвестор прискіпливіше ставиться до оцінки їх впливу. Тому, необхідно визначити вагомість кожного фактора та оцінити найбільш результативні, які розкривають інвестиційно-фінансову привабливість аграрного підприємства» [11, с. 23].

Висновки та перспективи подальших розвідок

Отже, агропідприємництво є ключовим гравцем у розвитку сільських громад, впливаючи на економічний простір, соціокультурні аспекти та збереження довкілля в цих регіонах. Його розвиток і сталість є важливими факторами для забезпечення інклюзивного розвитку територіальних одиниць та забезпечення добробуту місцевого населення.

Інклюзивне зростання агропідприємництва полягає в тому, щоб впроваджувати різноманітні заходи та політики, що сприяють залученню всіх верств суспільства у цей процес. Це означає створення рівних можливостей та умов для участі в аграрному секторі, зокрема для жінок, молоді, людей з обмеженими можливостями та малозабезпечених верств населення. Забезпечення сталого розвитку агропідприємництва пов'язано з балансуванням економічних, соціальних та екологічних аспектів діяльності сільськогосподарських підприємств. Важливо розвивати економіку, покращувати рівень життя місцевого населення, забезпечувати стабільність та збереження природних ресурсів.

Загалом, інклюзивне зростання агропідприємництва є перспективною та актуальною стратегією для сталого розвитку територіальних громад. Воно стимулює економічний прогрес, забезпечує соціальну стабільність та сприяє збереженню природних ресурсів. Важливим є партнерство всіх зацікавлених сторін та спільна праця для досягнення успішних результатів у розвитку агропідприємництва в умовах сталого розвитку.

Інклюзивне зростання та найбільш оптимальне і гармонійне використання ресурсів територіальних громад у контексті сталого розвитку становить важливу наукову та практичну цінність, особливо зважаючи на потреби стратегічної мобілізації та відновлення України у повоєнний період.

Список літератури

1. Дідух С.М., Лобочька Л.Л., Мініна В.О. Інклюзивна економіка як нова парадигма сталого розвитку. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Том 5. № 3. С. 100–107.
2. Рибак Г.І., Лелюк Д.А. Інклюзивний розвиток України у міжнародному просторі. *Інклюзивний розвиток економіки в умовах глобальних викликів сьогодення: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (м. Харків, 6 лютого 2020 р.). URL: <https://ojs.kname.edu.ua/index.php/area/article/view/2525>.
3. Цілі сталого розвитку Україна. Національна доповідь. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. 2017. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. 2022. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Global food security index 2021. The Economist Newspaper. 2022. URL: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index>.
6. Стегней М.І., Білак Г.Г., Архангельська А.-М.І. Аналіз виробництва сільськогосподарської продукції в контексті продовольчої безпеки: регіональний та національний аспект. *Економіка та суспільство*. 2017. №12. С. 149–154. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/23.pdf.
7. Стегней М.І., Горогоцька Н.І., Журавель Ю.В. Розвиток біоенергетичного напрямку сільськогосподарських підприємств і продовольча безпека. *Вісник Сумського національного аграрного університету: науковий журнал*. 2020. Випуск 1 (83). С. 33–37.
8. Irtysheva I., Stehnei M., Popadynets N. The effect of digital technology development on economic growth. *International Journal of Data and Network Science*. 2021. No 5. pp. 25–36.
9. Irtysheva I., Stehnei M., Popadynets N. Business process management in the food industry under the conditions of economic transformations. *Management Science Letters: journal*. 2020. Vol. 10. pp. 3243–3252.
10. Irtysheva I., Boiko Y., Kramarenko I., Voit D., Popadynets N. Efficiency of Decentralization as an Important Instrument of Ukraine's Socio-Economic Development. *IJIEPR*. 2022. Vol. 33 (1). pp. 1-14.
11. Крамаренко І.С. Фактори впливу на інвестиційно-фінансову привабливість підприємств агропродовольчої сфери України. *Агросвіт*. 2013. №15. С. 22-24.

References

1. Didukh, S.M., Lobotska, L.L., Minina, V.O. (2020). «Inclusive economy as a new paradigm of sustainable development». *Ukrains'kyj zhurnal prykladnoi ekonomiky*. Vol. 5. no 3. pp.100-107.
2. Rybak, G.I., Lelyuk, D.A. (2020). «Inclusive development of Ukraine in the international space». *Inklyuzyvnyj rozvytok ekonomiky v umovakh hlobal'nykh vyklykiv s'ohodennia*. [Inclusive development of the economy in the conditions of today's global challenges]. Collection of materials of the International Scientific and Practical Internet Conference. (Kharkiv, 6th February 2020). Available at: <https://ojs.kname.edu.ua/index.php/area/article/view/2525>.
3. Tsili staloho rozvytku Ukraina. Natsional'na dopovid'. Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy. (2017). [Goals of sustainable development of Ukraine. National report. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>.
4. Ofitsijnyj sajt Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. (2022). [Official website of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Global food security index 2021. The Economist Newspaper. (2022). [Global food security index 2021. The Economist Newspaper]. Available at: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index>.
6. Stegnei, M.I., Bilak, H.G., Arkhangelska, A.-M.I. (2017). «Analysis of agricultural production in the context of food security: regional and national aspects». *Ekonomika ta suspil'stvo*. no 12. pp.149-154. Available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/23.pdf.
7. Stegnei, M.I., Horogotska, N.I., Zhuravel, Yu.V. (2020). «Development of the bioenergy direction of agricultural enterprises and food security». *Visnyk Sums'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu: naukovyj zhurnal*. Issue 1 (83). pp. 33-37.
8. Irtysheva, I., Stehnei, M., Popadynets, N. (2021). «The effect of digital technology development on economic growth». *International Journal of Data and Network Science*. no 5, pp. 25-36.
9. Irtysheva, I., Stehnei, M., Popadynets, N. (2020). «Business process management in the food industry under the conditions of economic transformations». *Management Science Letters: journal*. Vol. 10. pp. 3243-3252.
10. Irtysheva, I., Boiko, Y., Kramarenko, I., Voit, D., Popadynets, N. (2022). «Efficiency of Decentralization as an Important Instrument of Ukraine's Socio-Economic Development». *IJIEPR*. Vol. 33 (1). pp. 1-14.
11. Kramarenko, I. (2013). «Factors affecting the investment and financial attractiveness of agro-food enterprises of Ukraine». *Ahrosvit*. no 15. pp. 22-24.

Стаття надійшла до редакції 05.04.2022 р.